

Dr. Orosz Balázs (ügyvéd):

PIACGAZDASÁG ÉS GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK

A referátum tárgyköre annyira széles, hogy már emiatt sem szándékozhattam az annak teljes területét átfogó előadás megtartására, ezért mai gazdaságunk és a jog néhány összefüggésével, a gazdasági bűncselekmények sajátos természetével és főként a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos büntető jogalkalmazási gyakorlattal szeretnék foglalkozni.

Már az elején rögzíteni kívánom, senki ne tartson attól, hogy foglalkozásomból eredően védőbeszédet, vagy akár panasznapot tartanék. Ha valahol valamely jelenségre utalok, az mindig több konkrét ügyből szerzett tapasztalaton alapul. A tudományos ülés rangjához képest komolytalan és méltatlan lenne, ha folyamatban lévő ügyekkel példálóznék, amit etikusnak sem tarthatok.

Szükségesnek látszik annak néhány szóval történő megvilágítása, mit értünk ma Magyarországon piacgazdaság alatt.

Történelmi tény, hogy országunk államrendszere 1989. október 23-án szocialista népköztársaságról polgári demokratikus köztársaságra változott. Ehhez a demokratikus köztársasághoz - lényegéből következően - szabad piacgazdaság illelnek. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül az a 40 év, amelynek során Magyarországon szocialista tervgazdálkodás érvényesült, amelynek nemcsak gazdasági és jogi intézményeit, hanem szokásait is le kell bontani ahhoz, hogy a tulajdon és a tulajdonosi struktúra megváltoztatása révén is modern piacgazdaság jöhessen létre.

Nyilvánvaló, hogy ezt nem lehet egyik napról a másikra politikai döntéssel vagy a jogalkotás révén elérni.

Az elmúlt évek jogszabályalkotása a leglényesebb jogintézményeket megalkotta, felrajzolta a kialakuló piacgazdaság jogi kereteit, azonban a

gazdaság sajátos rendszer, amelyet a jogszabályok inkább közvetve befolyásolnak.

A korábban egyeduralkodó társadalmi (állami) tulajdon privatizációjához mindenek előtt olyan saját tőkére lenne szükség, ami az állami tulajdon megvásárlásához, majd az így magánkézbe került és megszerzett vagyon működtetéséhez elengedhetetlenül szükséges.

A saját tőke akkumulálásához azonban Magyarországon az elmúlt 40 év során igen csekély lehetőség adódott, így a privatizáció igen kevés saját forrás, illetve döntően hitel igénybevételével megy végbe.

Nem rendelkezünk azonban olyan bankrendszerrel, amely képes lenne megnyugtatóan megoldani a privatizációval és a gazdaság működtetésével kapcsolatos finanszírozási igényeket és a polgárok gazdálkodási fegyelme is alapos kívánnivalókat hagy maga után.

Részben objektív, részben szubjektív okokra vezethető vissza a gazdaságot általában jellemző körbetartozás, amely lehetetlen kölcsönös függőségeket jelent.

Ez az átmeneti állapot viszont olyan szükségmegoldásokra kényszeríti a jogalkotást, amely a gazdaságba történő váratlan beavatkozásokat jelent, így - némi cinizmussal - elmondható, hogy az állam és a gazdálkodók mintegy macska-egér játékot játszanak egymással.

Gazdaságunk állapotát tehát az átmenetiség, a tőkehiány, a kiszolgáltatottság, sok esetben a szabályozatlanság, vagy a jogi túlszabályozás jellemzik, amelyek a gazdaság területére eső bűncselekmények elkövetésének termékeny táptalaját adják.

A mai magyar gazdaság már nem a tervutasításos rendszerben működő tervgazdálkodás, de még nem jelent megvalósított piacgazdaságot sem. Úgy gondolom, akár csak a jogban, a gazdálkodásban is hosszú időnek kell eltelnie ahhoz, hogy bizonyos intézmények, eszközök, azok alkalmazása, a szokások állandósuljanak és kialakuljon egyfajta gazdasági morál, ami ma Magyarországon korántsem jellemző.

A Büntető Törvénykönyv nem határozza meg a gazdasági bűncselekmények fogalmát. Jogi definíció hiányában a gazdasági bűncselekmények kriminológiai meghatározása jöhet legfeljebb szóba.

Wiener A. Imre írja a Gazdasági bűncselekmények (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1986.) című művében, hogy "A fogalomképzésre vonatkozó hipotézis szerint a gazdálkodással összefüggő bűnözés a legszélesebb kategória, magába foglalja mindazokat a bűncselekményeket, amelyeket a gazdasági tevékenységgel összefüggésben követnek el."

Ezt a definíciót mértékadónak tekintem, mégis azzal a megjegyzéssel, hogy talán helyesebb lenne nem bűnözésről, hanem bűnelkövetésről beszélni.

Ebből a fogalom-meghatározásból is következik, hogy a gazdasági bűncselekményekkel foglalkozó szakemberek nem csak a Btk. XVII. fejezetében írt bűncselekményeket tekintik gazdasági bűncselekményeknek, hanem azokat a bűncselekményeket is, amelyeket a gazdálkodással összefüggésben követnek el.

A Btk. XVII. fejezetében fel nem sorolt azokat a cselekményeket, amelyek megvalósulásuk közegétől függően minősülnek gazdasági bűncselekményeknek, kaméleon-bűncselekményeknek is nevezhetjük, amelyek attól függően változtatják színüket, hogy a gazdálkodással összefüggésben követik-e azokat el.

A jogalkalmazói közfelfogás szerint egyértelműen gazdasági bűncselekményeknek tekintendő a Btk. 251. és 252. szakaszában írt gazdasági vesztegetés, vagy a befolyással üzérkedésnek a Btk. 256. szakasza (3) bekezdésében szabályozott esete.

A Btk. ugyan a közrend elleni bűncselekményekről szóló XVI. fejezetben szabályozza a fegyvercsempészetet, a sugárzó anyaggal visszaélés, vagy a méreggel való visszaélés bűncselekményét, illetve a tiltott szerencsejáték vétségét, ezeket azonban gazdasági bűncselekménynek is tekinthetjük.

Ugyanez állapítható meg a Btk. XVI. fejeze-

tének 4. címében írt ártalmas közfogyasztási cikkel való visszaélésről, a környezetkárosításról, a természetkárosításról, vagy a kábítószerrel visszaélésről, hiszen ezeknek a bűncselekményeknek könnyen lehetséges olyan előfordulási formája, amikor azok gazdasági bűncselekményekként mutatkoznak.

A jogalkalmazói gyakorlat a vagyon elleni bűncselekmények körében elhelyezett sikkasztást, csalást, hűtlen kezelést és a hanyag kezelést gazdasági bűncselekménynek tekinti, ha e cselekményeket a gazdaság területén követik el.

A tartozás fedezetének elvonását korábban a vagyon elleni bűncselekmények között, a Btk. 330/A. szakaszaként fogalmazta meg a törvény, majd a módosítást követően ezt a bűncselekményt - egyértelműen gazdasági jellegére figyelemmel - a Btk. XVII. fejezetében, a gazdasági bűncselekmények között helyezték el.

Talán szerencsésebb lett volna, ha a Btk. 330. szakaszában írt hitelsértés vétségét is a Btk. XVII. fejezetébe illesztik, hiszen ez a bűncselekmény túlnyomó részt gazdasági bűncselekmény.

A vagyon elleni bűncselekmények körében szabályozott vásárlók megkárosítása, a bitorlás, továbbá a szerzői és a szomszédos jogok megsértésének bűncselekményei markáns gazdasági jegyeket hordoznak.

Az előzőek összefoglalásaként megállapítható: vannak olyan cselekmények, amelyek tisztán gazdasági bűncselekmények, ugyanakkor a Btk. tartalmaz sok olyan különös törvényi tényállást, amelyek attól függően gazdasági vagy más bűncselekmények, hogy azok döntően milyen jogtárgyat sértenek.

Nehezen tartom tehát elképzelhetőnek a sokak által szorgalmazott külön gazdasági büntető-törvény megalkotásának lehetőségét, amelynek a szükségességét sem látom.

Az 1978. évi IV.tv. a hatályba lépését követően számtalan módosításon ment át. Ezeket a módosításokat gyakorta mintegy "tűzoltó" jelleggel végezte el a jogalkotás és vezetett be olyan

új bűncselekmény-kategóriákat, mint például a csődbüntett vagy a pénzmosás.

Ezeknek az új különös törvényi tényállásoknak azonban jogalkalmazási gyakorlata nincs és azok ritka előfordulásából következően ilyen gyakorlat az eltelt rövid idő alatt ki sem alakulhatott.

Azt viszont csak a gyakorlat tudja megmutatni, hogy egy jogszabály ténylegesen miként érvényesül, annak mi a valódi hatása. A jogalkotásnak - ha átmeneti jelleggel is - gondoskodnia kell a társadalomra olyan mértékben veszélyes magatartások visszaszorításáról, amelyek feltétlenül büntetőjogi üldözést igényelnek, és folytonosan értékelni kell a büntető jogalkalmazás gyakorlati tapasztalatait.

A gazdasági bűncselekmények jogalkalmazási gyakorlata nemcsak azért jelent sok esetben különös nehézséget, mert maga a büntetőjogi szabály is kicsiszolatlan, hanem a keretjogszabályként megfogalmazott gazdasági bűncselekményi tényállások mögött álló gazdasági-, pénzügyi-, kereskedelmi-, adójogi, stb. szabályokat is alkalmazni kell, amelyek egymásra vonatkoztatása, komplex alkalmazása szükséges.

Márpedig nemcsak a büntetőjogszabályok folytonos módosulását látjuk, hanem a jogrendszer valamennyi ága is ugyanezt a lázas állapotot mutatja, ami gyakran oda vezet, hogy egy, a gazdaságban megnyilvánuló, tegnap még tilalmazott magatartás mára engedélyezetté, vagy egy korábban bevett és alkalmazott megoldás utóbb tilalmazottá válhat.

A külkereskedelmi monopólium megszüntével ma már nem bűncselekmény a jogosulatlan külkereskedelmi tevékenység gyakorlása, viszont a korábban vétségként megfogalmazott engedély nélküli külkereskedelmi tevékenységet büntettként pönalizálja a törvény.

Ugyan ennek a bűncselekménynek sem alakulhatott még ki a jogalkalmazási gyakorlata, azonban talán helyesebb lett volna a törvényi tényállásban valamely jelentősebb elkövetési értékre is utalni, mert alapos kétségeim vannak a tekintet-

ben, hogy engedély nélkül elkövetett export-ügylet minden esetben büntetési minősítést és 3 éves szabadságvesztés büntetéssel történő fenyegetettséget kell maga után vonjon.

A büntető jogalkalmazás résztvevőinek általános tapasztalatát közvetítem, amikor arra utalok, hogy bizonyos bűncselekményi tényállásokkal kapcsolatban elemi alkalmazási nehézségek mutatkoznak. (Itt részletekbe nem bocsátkozva a Btk. 290. szakaszának (1) bekezdése c) és d) pontjában írt csődbüntett jogi szabályozására is gondolok.)

De nem csak a garanciális jellegű büntető-törvény alkalmazása jelent gyakran alapvető nehézségeket, hanem ez a jogrendszer más ágaiba tartozó jogszabályoknál is mintegy általánosnak mondható. A nehézségeket fokozza, hogy a gazdasági bűncselekmények elbírálása során más területre vonatkozó olyan jogszabályokat kell alkalmazni, amelyek önmaguknak, vagy más jogszabályoknak ellentmondanak, netán értelmetlenek.

Ez utóbbit igen jól illusztrálja a külföldiek magyarországi befektetéseiről szóló, többször módosított 1988. évi XXIV. tv.

Az 1991. évi LXXXVI. tv. 20. szakasza hatályon kívül helyezte a Befektetési törvény 16. szakaszát, ugyanakkor a törvény 12. szakaszának (1) bekezdése olyan esetre vonatkozóan tartalmazott rendelkezést, amelyet korábban a törvény 16. szakasza szabályozott.

Könnyű belátni, hogy a hivatkozott törvény-módosítás következtében a Befektetési törvény 12. szakaszának (1) bekezdése mindennemű értelmét elvesztette.

Az 1990. évi XCVIII. tv. 13. szakasza hatályon kívül helyezte a törvény 10. és 11. szakaszát, mindez azonban nem indította arra a jogalkotást, hogy a törvény 46. szakasza (1) bekezdésének a) pontjából a 10. és 11. szakaszra történő utalást mellőzze.

Időközben a jogalkotás konstatálta a Befektetési törvény 12. szakasza (1) bekezdésének értelmetlen és alkalmazhatatlan voltát, ezért az 1994. évi LXXIX. tv. 1. szakaszával megállapította a 12. szakasz új szövegét, viszont a 46.

szakasz (1) bekezdésének a) pontjában mind a mai napig meghagyta a hatályon kívül helyezett 10. és 11. szakaszra történő utalást.

E képtelen helyzetnek nemcsak lehetnek, hanem természetesen vannak is különös gyakorlati következményei. Például a mai napig folyamatban van százmillió forintot meghaladó ügyértékre indított adóper, amelynek egyik sarkalatos kérdése volt, hogy értelmezhető-e a Befektetési törvény 12. szakaszának (1) bekezdése.

Bizonyos tapasztalataim alapján azt kell mondjam, szerencsére ezügyben senkinek nem jutott eszébe büntető-feljelentést tenni, vagy nyomozást elrendelni, így az ügy polgári bíróság előtt van folyamatban. Ez a megjegyzés korántsem hangulat-keltő, mert sajnálatos módon gyakran találkozunk olyan ügyekkel, amelyekben nyomozás elrendelésére vagy vádemelésre is sor kerül, holott az ügynek semmiféle büntetőjogi vonatkozása nincs és a büntetőjogi felelősség szóba sem kerülhet.

Nem szükséges bővebben hangsúlyozni, mennyire veszélyes az ilyen jelenség akár ritka előfordulása is, így foglalkozni kell azzal, miként lehet ez szinte mindennapos gyakorlat.

Még a látszatát is szeretném elkerülni annak, hogy hatóságellenes, netán rendőrségellenes álláspontokat tulajdonítsanak nekem, mert határozott véleményem, hogy aki rendőrellenes, az társadalomellenes. A büntetőügyben eljáró hatóságok, így a rendőrség is és az ügyészség is valamennyiünk érdekében kell fellépjenek, ezért aki eljárásaikat általában vonja kétségbe, az vagy általában ellenérdekelt a társadalommal szemben, vagy nem ismeri a valóságot.

Mindazonáltal a hatóságok felfogása igen sok esetben alapos kivetnivalókat hagy maga után.

Bizonyos hivatalok, vagy hivatalos személyek úgy viszonyulnak hazai gazdasági ügyekhez, mint-ha Magyarország jelen viszonyait - mondjuk - a virágzó német piacgazdaság állapotai jellemzőnek. Így fordulhat elő, hogy felróják bizonyos személyeknek, miként fordulhatott elő, hogy elégséges saját tőke hiányában gazdálkodásba kezdett. Pedig - mint arra utaltam - működő tőke

megtakarítására Magyarországon lehetőség szinte nem volt, így nyilvánvaló, hogy a gazdasági vállalkozások alapításánál és finanszírozásánál a legkülönbözőbb hitel-, kölcsön- vagy kompenzációs ügyletek tarka sokaságával találkozunk. A bírált felfogással szemben fel kell vetnem, hogy egy végtelenül eladósodott ország eladósodott gazdálkodóinak magatartásait kell a gazdasági bűncselekmények ügyében gyakorta megítélni, így nem tartom elfogadhatónak azt az álláspontot, amely a hitel vagy kölcsön igénybevételével megkezdett és fenntartott gazdálkodás ésszerű, vagy helyes voltát ab ovo kétségbe vonja, mert ez az álláspont nem vesz tudomást a valóságról.

A büntetőügyben eljáró hatóságok szemléletmódja sok esetben olyan felfogásra enged következtetni, mintha változatlanul tervutasításos gazdasági rendszerben élnénk, és annak a szabályait kéri sok esetben számon. Így fordulhatott elő, hogy a nyomozóhatóság és az ügyészség álláspontja szerint egy vállalati vezérigazgató büntetőjogi felelősségét az alapozná meg, hogy nem alkalmazott egy, a saját helyettese által kiadott utasítást. Nem nehéz belátni ennek az álláspontnak az anakronizmusát és teljes képtelenségét.

A hatóságok sok esetben olyan értelmet tulajdonítanak az egyébként is nehezen értelmezhető jogszabályoknak, amely értelmezést a hatóság által képviselt államérdek érvényesítése motívál. Gyakran vitatható tényállások mellett, egyoldalú jogértelmezéssel jutnak bizonyos hatóságok olyan következtetésre, hogy valaki a gazdálkodással kapcsolatos valamely kötelezettségét vétkesen megszegte.

Ezek a hatóságok sok esetben egyáltalán nem hajlandók figyelembe venni a terheltek büntetőjogi felelősségét kizáró körülményeket, bizonyítékokat vagy a terheltek által hivatkozott jogszabály-értelmezéseket.

A gazdasági bűncselekmények megítélésével kapcsolatos anomáliák egyik gyökerét abban látom, hogy ha egy jogszabály legalább kétfajta értelmezésre nyújt biztonsággal alapot, úgy az

egyik fajta értelmezés szerint tanúsított magatartás véleményem szerint soha nem alapozhat meg büntetőjogi felelősséget.

Bizonyos hatóságok álláspontja azonban ezzel merőben ellentétes, így egyáltalán nem ritka jelenség az, hogy a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos büntetőeljárásban nem a tényállás megállapításán, hanem a jogszabályok értelmezésén van a fő hangsúly. Számtalan olyan gazdasági büntetőügy volt és van folyamatban, amelyek lényegében jogi viták a büntetőügyben eljáró nyomozóhatóságok és ügyészségek, illetve a terheltek között.

A hatóságok nem rendelkeznek azzal az egyébként szükséges szakmai háttérrel, különleges szakmai ismeretekkel, technikákkal, szakértői és tanácsadói gárdával, amelyek nélkül bizonyos tények megítélésének vagy megállapításának a lehetősége csak a véletlenül mulhat.

A gazdasági büntetőügyekben bonyolult adójogi, pénzügyi jogi, közgazdasági kérdéseket kell megítélni, ami igazságügyi szakértők bevonását igényli.

Az igazságügyi szakértői intézetek azonban a bomlás állapotát mutatják, mivel az egyébként csekély keresettel rendelkező szakértők magánmegbízásokat nem vállalhatnak, így igyekeznek a privát szférában elhelyezkedni, a megmaradt néhány szakértő pedig képtelen az ügyek időszerű feldolgozására, ezért az ügyek torlódnak és elhúzódnak.

A nyomozóhatóság és az ügyészség ezért sok esetben megelégszik a rendőrségi revizor által adott véleménnyel, amely nyilvánvalóan nem lehet azonos minőségű az adott szakterületet szakértői színvonalon művelő, egyébként pártatlan és elfogulatlan szakember által nyilvánított szakértői véleménnyel.

Megtörténik, hogy a nyomozóhatóság egyáltalán nem foglalkozik a terhelt érdemi védekezésével és megelégszik a gyanúsítottak terhére mutatkozó adatok összegyűjtésével, így az ügy a terhelt védekezését illetően teljesen felderítetlen marad.

A nyomozóhatóságok nem rendelkeznek azokkal a minimális eszközökkel sem, amelyek a magas kvalifikáltságú vizsgálati munka végzéséhez elengedhetetlenül szükségesek. A nyomozóhatóságok alkalmazottai alulfizetett, sok esetben emberileg, szakmailag magukra hagyott, mintegy kiszolgáltatott helyzetben lévő emberek.

Ezen a téren az elmúlt 20-30 évben lényeges változás nem történt. Nem hiszem, hogy folytonosan lehetne apellálni egy vizsgálótiszt öntudatára, vagy a nyomozóhatóságok alkalmazottait az a tudat önmagában kielégíthetné, hogy ők ugyan a büntető jogalkalmazás más területén működő kollégáikhoz képest anyagilag alárendelt helyzetben vannak, viszont még mindig egy fegyveres testület tagjainak mondhatják magukat.

Megfigyelhető a gazdasági bűncselekményekkel foglalkozó hatóságok alkalmazottai körében a nagyszámú fluktuáció, a jól képzett vizsgálótisztek elvándorlása folytán nehéz megítélésű gazdasági ügyeket kevés tapasztalattal rendelkező rendőrségi szakemberekkel igyekeznek megoldani.

Ha mindezt nem a nyomozóhatóságok tagjainak szubjektív oldaláról, hanem a társadalom érdeke felől közelítem meg, akkor rezignáltan kell megállapítanom: a gazdasági ügyekben eljáró vizsgálótisztek jelentős része egyszerűen nem kerül abba a helyzetbe, hogy a munkája végzéséhez elengedhetetlenül szükséges különleges szakmai ismereteket megszerezze és munkája körülményei mintegy arra sarkallják, hogy más foglalkozást keressen megának.

Jelen állapotainkat jól jellemzi az a tény, hogy nemrégiben voltam olyan megyei gazdaságvédelmi osztályon, ahol nem állt rendelkezésre a büntetőeljárás kézikönyve, és ahol még mindig egy 1990-ben hatályban volt büntetőtörvényből dolgoznak.

Szerintem ezek nem rendőrségi belügyek, ez valamennyiünk lényeges érdekét érintő közügy, amelyet nem egyedül a rendőri vezetésnek, hanem a kormánzatnak kell sürgősen megoldania.

Az adott körülmények között tehát, - ha az ember a nyomozóhatóságok viszonyait ismeri - ta-

lán nem csodálkozik azon, hogy sok esetben alapos gyanú hiányában indulnak és folynak büntető-eljárások, holott kellő szakismeret mellett és megfelelő szakmai háttérrel meg sem lett volna szabad indítani, vagy meg kellett volna tagadni a nyomozást.

Az alaptalanul folytatott büntetőeljárásokkal kapcsolatban két jelenségre szeretném felhívni a figyelmet:

Mintegy mindennapos gyakorlattá vált, hogy a gazdaságban bizonyos személyek konkurensüket büntető-feljelentés útján gondolják ellehetetleníteni. Az is általánosnak mondható, hogy a gázdalkodók jelentős része úgy gondolja, hogy gazdasági jogi vitáját a nyomozóhatóságok bekapcsolása révén oldja meg, ezért a büntetőügyekben eljáró hatóságokhoz gazdasági bűncselekménynek vélt magatartásokhoz panaszoló számtalan beadvány érkezik. Baj abból származik, ha a nyomozóhatóság vagy az ügyészség olyan ügyben indít vagy folytat büntetőeljárást, ami nem egyéb, mint polgári jogvita és ahol büntetőjogi felelősségről szó sem lehet.

Riadtan tapasztalom, hogy bizonyos ügyekben még mindig politikai befolyás vagy nyomás érvényesül, amelynek a közveszélyes voltát nem lehet eléggé hangsúlyozni. Mi másnak tekinthető ugyanis az a fajta fellépés, amikor parlamenti képviselők, mint "Országgyűlési Képviselők Monopoly Csoportja" lépnek fel, tesznek feljelentést, kérik számon a hatóságtól a felelősségre vonást, illetve minek tekintsem másnak, mint tényleges politikai befolyásnak azt, ha egy főügyészségi vádiratban olyan előadás szerepel, hogy "az ügyben Országgyűlési Képviselők Monopoly Csoportja" tett feljelentést.

Az alapos gyanú hiányában folytatott büntetőeljárások lehetetlen és szabálytalan voltát nem lehet eltúlozni. Így fel kell vetnem a gazdasági bűncselekmények ügyében eljáró nyomozóhatóságok nyomozás felügyeletét ellátó ügyészségek felelősségét is.

Nem mindig látom érvényesülni azt az ügyészségi kontrollt, amelyet a büntetőeljárás törvény

kötelezően előír, viszont sokszor azt tapasztalom, hogy a gyanúsítással szemben előterjesztett védekezésnek az ügyészségek sem tulajdonítanak semmiféle jelentőséget.

Ügyek viszonylag nagy számában fordul elő, hogy az eljárást úgynevezett egyszerű gyanú alapján indítják meg és folytatják, mintegy abban a meggyőződésben, hogy "majd csak találunk valamit".

Ez a gazdasági bűncselekmények területére vonatkoztatva egyfelől azt jelenti, hogy a nyomozóhatóságok és az ügyészségek szemléletmódja némiképpen bűnösségvélelmi jellegű, másfelől az ilyen eljárások szükségtelen beavatkozásokat jelentenek, amelyek a gazdaság normális működését zavarják.

Sok-sok ügyben szerzett tapasztalat mutatja, hogy a gazdasági bűncselekmények gyanújával indult ügyek a bíróságon mintegy összezsugorlanak. A gazdasági bűncselekmények miatt történt vádemelések nagy számában az állapítható meg, hogy a nyomozóhatóság, illetve az ügyészség nem tett eleget a tényállás felderítésével kapcsolatos kötelezettségének, így a bíróság előtt két lehetséges út áll: vagy pótnyomozást rendel el és előírja, hogy milyen további bizonyítást tart szükségesnek, vagy saját maga veszi fel a korábban eljárást hatóságok részéről elhanyagolt, vagy elmulasztott bizonyítást.

Ugyanakkor a bíróság büntető- és gazdasági jogi értelmezése nem vádelvű, hanem elfogulatlan kell legyen, így a korábban eljárást hatóságok által jelentős súlyú gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatban rendre olyan jogerős ítéletekkel találkozunk, amelyek vagy bűncselekmény-hiányos felmentést, vagy csekély súlyú vétség miatt enyhé büntetést tartalmaznak.

Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a gazdasági büntetőügyek nemcsak nyomozati vagy ügyészi szakban húzódnak el, ez jellemző a bírósági tárgyalásokra is. A gazdasági büntetőügyek az átlagosnál bonyolultabbak, néha rendkívül bonyolultak, így nagyon munkaigényesek, a releváns tények megállapítása és megítélése kü-

lönleges jogi felkészültséget kíván. A gazdasági bűnügyek feldolgozása általában hosszú időt vesz igénybe.

Egyes számítások szerint az igazságszolgáltatási apparátus a jelenlegi ügyérkezésnek mintegy felét-egyharmadát lenne képes időszerűen ellátni. Ha ehhez hozzávesszük azt a tényt, hogy bíróságaink mind a mai napig csaknem középkori módszerekkel működnek (asszisztensek, tanácsadók, számítógépes jogszabály-nyilvántartás, szinkron gyorsíró, stb. nélkül) és a modern technikát bíróságainkon a hajdani NDK-ban gyártott elektromos írógépek jelentik, akkor a nehézségeknek csak egy részét látjuk. Igaz, nagyon fontos részét.

Erdei Árpáddal egyetértve egyre inkább az a véleményem, hogy különösen a gazdasági bűncselekmények elbírálása során felül kellene vizsgálni a szóbeliség és a közvetlenség mai napig kötelezően alkalmazandó büntető eljárási jogi alapelveinek érvényesülését.

A gazdasági büntetőügyeket alapjában jellemzi, hogy rengeteg iratot kell megvizsgálni, részben mint okirati bizonyítékot, részben az eljárás során keletkezett különböző jegyzőkönyveket, szaktanácsadói- és szakértői véleményeket, stb. Ezeket az iratokat a bíróság csak akkor értékelheti bizonyítékként, ha ezeket felolvassa és így teszi a tárgyalás anyagává.

Ezt a szabályt a gyakorlat fokozatosan törí szét, hiszen ezekben az ügyekben nyilvánvalóan mindenkinek elemi érdeke, hogy az ügyben keletkezett valamennyi iratot elolvassa, azokat folyamatosan értékelje, így a bírák rendre ahhoz a megoldáshoz folyamodnak, hogy a hosszú iratokat csak kivonatossan ismertetik vagy csak azok lényegére utalnak. Ha ugyanis ezeket a nemritkán többszáz oldalas iratkötegeket, amelyek együttesen egy-egy ügyben több ezer oldalra rúgnak, valóban szóról-szóra felolvasnák, úgy a tárgyalás tervezhetetlenné és az eljárás befejeződése kilátástalanná válnék.

Megfigyelhető, hogy újabban a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokban a

bírósági tárgyaláson mind az ügyész, mind a terhelt vagy védője írásbeli észrevételeket és indítványokat terjeszt a bíróság elé. Nyilvánvalóan megtehetnék, hogy ezeket az észrevételeket szóban, a tárgyaláson jegyzőkönyvbe mondják, azonban mindegyikük alaposabb és helyesebb eljárásnak tartja, ha a komplikált megítélésű ügyben észrevételüket beadvány formájában terjesztik a bíróság elé.

A jelenlegi büntetőeljárási szabályozás értelmében a bíróság e beadványok tartalmát csak akkor vehetné figyelembe, ha azokat az előterjesztő vagy szószertint felolvassa, vagy a tanácselnöke a beadványt ismerteti. Ezzel szemben a tényleges gyakorlat az, hogy a beadvány benyújtója röviden ismerteti az írásbeli észrevétel vagy indítvány tartalmát.

Felül kell vizsgálni tehát gazdasági büntetőügyekben a szóbeliség és a közvetlenség elvének alkalmazását, mert ezek az ügyek már a jelenlegi szabályozás mellett is a gyakorlatban az írásbeliség felé tolódtak el. A szóbeliség és a közvetlenség elvén történő lazítás a gazdasági bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások jelentős meggyorsítását eredményezheti.

A tárgyilagosság okán meg kell jegyezni, hogy a terhelt felelőssége a gazdasági jogi, nemritkán a büntetőjogi szabályozás módosulása következtében az eljárás végére "elolvad", és az ismertetett körülmények folytán az elkövetés és az elbírálás között olyan hosszú az időmúlás, hogy az ítélethozatalnál a legenyhébb büntetés kiszabása is aránytalanul súlyosnak tűnik. Ez ilyen esetekben meg is mutatkozik a büntetés kiszabása során. Ilyen körülmények között pedig a büntető ítélezés nem képes megfelelni társadalmi rendeltetésének.

A piacgazdaságra történő áttérési folyamat éppen átmeneti jellegéből következően mind a gazdálkodásban, mind a jogalkotásban, illetve a büntető jogalkalmazásban sokkal nehezebb feladatok elé állítja az érintetteket, mint a már kialakított és megszilárdult piacgazdaság viszonyai.

A jogalkotásnak meg kell teremtenie a jogszabályok belső és egymással való harmóniáját, a megszerzett tapasztalatok alapján a tényleges viszonyainknak megfelelő büntető törvénykönyv és büntetőeljárás törvény megalkotásával, a büntető jogalkalmazás valamennyi résztvevője szakképzettségének és munkakörülményeinek javításával juthatunk csak olyan helyzetbe, hogy a gazdasági bűncselekmény elkövetésének gyanújával induló ügyeket szakszerűen és időszerűen oldják meg. Ehhez viszont nemcsak időre, hanem összehangolt akaratra is szükség van.

A SZAKÉRTŐI BIZONYÍTÁS A BÜNTETŐ ÜGYEKBEN